

Türk Sinemasında Sendikal Hareketler Ve İşçi Sınıfının İşlenişi

Engin ALACA¹

Özet

Bu makalede; sinema-toplum-toplumsal olaylar ilişkisi, sinemanın toplumu ne şekilde etkilediği ya da toplumun sinemadan ne şekilde etkilendiği, bütün bu etkileşimler sonucunda Cumhuriyet tarihi sinemamızda; emek kavramının, işçi sınıfının ve işsizliğin sinemaya nasıl yansıtıldığı incelenmektedir. Kısacası Türk sinemasının aynasında cumhuriyet dönemimizdeki emek kavramı ve işçi sınıfının işlenişini, işsizliğe yapılan vurguları, sinemanın toplum hayatındaki yeri, bu yerin emek boyutunu ele alışı bu çalışmanın temel özneleridir.

Anahtar Kelimeler: Türk Sineması, Sinema, İş, İşçi, İşsizlik, Emek, Sendika, İşçi Filmleri.

The Handling Of The Proletariat, Trade Union Movement At Turkish Cinema

Abstract

In this research, the cinema-society-socail events' relations, how social conditions and events affect the cinema and the extent to which all of them is conveyed to the screen, the handling of the labour concept at Turkish Cinema of Republic History as periods that is main plot, how labour grade and unemployment is coveyed to the cinema. In brief, the labour concept and the handling of the labour grade in the mirror of Turkish cinema during our Republic period, emphasises on the unemployments, the place of cinema in social life, the handling of the labour dimension of the place are the main subjects of the research.

Keywords: Turkish Cinema, Cinema, Job, Worker, Unemployment, Labor, Union, Workers Movies.

¹ Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ABD, Doktora Öğrencisi enginalaca999@gmail.com

Giriş

Sinema; toplumun, toplumsal olayların, toplum tarihinin bir aynası, beyaz perdeye yansıtılmış halidir. Yerli ve toplumsal olayların işlendiği sinemanın o toplumun subjektif görüntülü tarihi olduğunu söyleyebiliriz.

Bu çalışmanın amacı; Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim ve Bilim Dalı'nın temel konuları arasında yer alan emek kavramı, sendikal hareketler (grev, lokavt, sendikalaşma vb.), işçi ve çalışma kavramlarının Türk sinemasındaki yansımalarını incelemek ve araştırmak; Türk sinemasının bu kavramlara yaklaşımı azımsanacak boyutta ise bu problemi teşkil eden ana sebepleri irdelemektir. Türk sinema sektörünün alt dallarından bir tanesi olarak kabul edebileceğimiz '*işçi filmleri*'nin Türk sinemasında ne ölçüde yer aldığı, yer alan '*işçi filmleri*'nin içerikleri, kurgusal yanları, vermek istediği mesajlar ve hitap ettiği kesimin tepkileri, bütün bunların tarihsel boyutu, Türk sineması pastasının *işçi filmleri* diliminin, pastada teşkil ettiği pay, bu payın oranına olumlu ya da olumsuz etki eden unsurlar çalışmanın bir diğer boyutudur.

Çalışmanın bütününde genel olarak; incelenen kaynaklar, elde edilen veriler ve çıkarımlanan sonuçlar ışığında, Türk sinemasında emek kavramı, sendikal hareketler ve işçi olgusu ortaya konulmuş, sinemacıların ve seyircilerin bu alana olan yoğunlaşmaları, elde edilen başarılar ve Türk işçi filmlerinin geleceğine ait tahminler somut olarak sentezlenmiştir.

Cumhuriyet Dönemi Türk Sinemasında *Emek Kavramı, Sendikal Hareketler Ve İşçi Sınıfı*

Emek kavramı üst başlığı altında çalışma hayatına (*işçi teması/sınıfı*), çalışma hayatı üst başlığı altında ise çalışanların haklarını korumaları için gerekli olan sendikalar ve *sendikal hareketlere* değinmemiz yanlış olmaz. Türk sinemasında *emek kavramı* üst başlığı altında emek, sendikal hareketler ve işçi temalarına yer veren yönetmenlere ve bu yönetmenlerin emek (emek-işçi-sendika) içerikli yapıtlarına ülkemizde 1960'larda rastlamaya başlarız. "... Böylece sinemamızda 'işçi', ancak 1960 ve sonrasında çeşitli ölçüler içinde yer alabildi."²

"Başkahramanı işçi olan Türk filmlerinin çoğunluğunda gözlenen özellik "işçi"yi somut ekonomik sorunlarının dışında, genellikle aşk ilişkileri içinde ele almak ve bunu melodramatik kalıplar içinde anlatmak şeklinde belirlenebilir."³

Bu durumda karşılaştığımız gerçek; Türk sinema yapımcılarının çoğunluğunun, yine "işçi"yi başkahraman yaptığı filmlerin çoğunda; salt emek temasına yoğunlaşp emek kavramıyla yoğrulmuş belgesel tadında sanat yapıtları ortaya çıkartmak yerine ticari/amatör kaygılar gütmüş ve "sanat halk içindir" (*Halk beğenir mi?, Ticari başarı sağlar mı?, Halkın eğilimlerine ve beğenilerine uygun olur mu?*) kaygısıyla klasik *aşk-aile-dram* yapıtları oluşturduğudur

İşçinin yan kahraman olarak yer aldığı Türk filmlerinin bir bölümünde ise işçi, somut ekonomik sorunları içinde ele alınmıştır. Örneğin '*Gecelerin Ötesi*'⁴ filmde aynı mahallede oturan, farklı yaş, karakter ve meslekten altı kahramanın, ekonomik sıkıntılar yüzünden soygunculuğa kalkışmaları anlatılır. Metin Erksan 1960 ortamının umutsuzluğunu iyi yakalamış ve yansıtmıştır. Demokrat Partinin "her mahallede bir milyoner" politikasının tek tek kişilere yansıyan yanlış etkileri gösterilir filmde; filmin sonu işçi adına da karamsar, olumsuz bir sondur.⁵

² Funda Başaran, *İşçi Filmleri, Öteki "Sinemalar"*, Yordam Kitap: 235, İstanbul, 2015. s.161.

³ Başaran, 2015, s. 168.

⁴ *Gecelerin Ötesi*, yönetmenliğini ve senaryo yazarlığını Metin Erksan'ın yaptığı 1960 yapımı Türk filmidir.

⁵ Başaran, 2015, s. 163.

1950’li yıllardan itibaren yoğun bir şekilde yaşanan köyden kente göç, ‘işsizlik’ ve ‘büyük şehirle savaş’ temalarıyla harmanlanarak seyirciye sunulmuş, zamanla bu olgular arabesk süzgeçten geçirilerek sinemada yerini bulmuş olup yeni bir akım oluşturulmuştur.

‘Türk sinemasında işçi özellikle 1960-65 dönemi filmlerinde yer aldı. Adalet Partisi iktidarı sırasında ise ‘işçiler’ filmlerde figüran olarak kaldılar. Siyasal yönden karışık geçen son yıllarda da işçi sorununu temelden ele alan filmler yapılamadı. Yeşilçam, gerçeküstü, masal kahramanlarının olağandışı hikâyelerini anlatıp durdu, kent sorunlarından çok, klişe ağa-köylü çatışmaları üstüne bol silah ve kavgalı köy konuları işlemeye yöneldi. 1960-73 dönemi filmlerinde işçi kimi zaman hikâyenin başkahramanı oldu, kimi zaman da yan kahramanlarından biri ya da birileri olarak kaldı.’⁶

Grev gibi, 1963’de Türk işçisinin uzun yıllardan sonra yeniden elde ettiği bir mesleki direniş hakkının 1973 sonuna dek iki kez (*Karanlıkta Uyananlar-1964, Oh Olsun-1973*) filmlerimize girmiş olması, Türk sinemasının ‘işçi’ sorunlarına ne denli ciddiyetle! eğildiğinin en açık ölçüsüdür. Kaldı ki işçi grevine yer veren bu iki filmde 1973’te Ertem Eğilmez tarafından yapılan *Oh Olsun* filmi, grev olayını hiçbir şekilde ciddiye alınmayacak anlamsız bir aşk güldürüsünün gerisinde, o da sulandırarak yansıttığı için, üstünde durmak dahi istemediğimiz bir ‘pembe gözlüklülük’ örneğidir. (...) Türkiye’de hiçbir grevin bu filmdeki gibi bittiğini gören ve bilen de sanırım yoktur.⁷

1963 yılında yapılan ‘*Şehirdeki Yabancı*’da⁸ Zonguldak maden işçileri fon olarak kullanılmıştır. 1972’de yapılan ‘*Irmak*’⁹ filminde ise gönül ilişkilerinin ardında, tarım işçilerinin makineleşmeye karşı toplu bir direniş görülür. Orhan Kemal uyarlaması olan ‘*Vukuat Var*’¹⁰ ve Vasıf Öngören¹¹ uyarlaması ‘*Asiye Nasıl Kurtulur?*’¹² filmlerinde de fabrikaya işçi olarak girmiş kadın kahramanlar vardır. Fakat bu iki filmde ele alınan sorun ‘işçi’ sorunları değil ‘kadın’ın sorunlarıdır. Bir süre işçilik yapan film kahramanları arasında Almanya’ya gidenler de yer alır. Bunun en yoz örneği Hulki Saner’in ‘*Turist Ömer Almanya’da*’sıdır.¹³ Türkan Şoray’ın ‘*Dönüş*’ünde¹⁴ de köylü kızı Gülcan’ın kocası İbrahim (Kadir İnanır) işçi olarak Almanya’ya gider ancak üzerinde durulan konu yine başkadır.¹⁵

Türk sinema tarihinde ilk kez bu değindiğimiz eleştirilerden uzak olan ve ‘emek’ (emek-işçi-grev-sendika vb.) ana temasına oturtulduğu sağlam bir başyapıt ortaya çıkartan ise *Karanlıkta Uyananlar* (1964) adlı yapıtıyla Ertem Göreç’tir. Daha sonra bu furya *Maden* ve *Demiryol* ile devam eder. Fakat ne var ki bu bağlamdaki profesyonel yapımların Türk sinema

⁶ Başaran, 2015. s. 162.

⁷ Başaran, 2015, s. 175.

⁸ *Şehirdeki Yabancı*, 1963 yılında çevrilen Halit Refiğ’in yönetmenliğini üstlendiği gerçekçi akımın bir temsilcisi olan Türk filmidir.

⁹ *Irmak*, Ömer Lütfi Akad’ın senaryosunu yazıp yönettiği 1972 tarihli sinema filmidir.

¹⁰ *Vukuat Var*, Orhan Kemal tarafından kaleme alınan, 1958 yılında basılan roman. Yazar romanı 1954 yılında yazmıştır. Nejat Saydam tarafından 1972 yılında sinemaya uyarlanmıştır.

¹¹ *Vasıf Öngören* (d. 15 Şubat 1938, Kütahya Tavşanlı - ö. 14 Mayıs 1984 Amsterdam), Türk tiyatro sanatçısı, dramaturg, yönetmen, yazar, tiyatro kuramcısı. Brecht’çi tiyatronun biçimsel özelliklerini, epik tiyatro yöntemini Türkiye’de ilk kez uygulayan dramaturgdur.

¹² *Asiye Nasıl Kurtulur?*, 1969 yılında Vasıf Öngören tarafından yazılmış oyun. Türkiye’nin en hararetli dönemlerinde yapılan "bize has bir tiyatro nasıl olmalı?" tartışmalarının göbeğinde üretilmiş bir metindir. Nejat Saydam tarafından 1973 yılında sinemaya uyarlanmıştır.

¹³ *Turist Ömer Almanya’da*, Sadri Alışık’ın başrolünü oynadığı 1966 yapımı bir Türk filmidir. Hulki Saner’in yapımcılığını ve yönetmenliğini yaptığı filmin senaryosunu ise Suavi Sualp, Erdoğan Tünaş ile birlikte yazmıştır. Sadri Alışık’ın dokuz filmde canlandırdığı Turist Ömer karakterinin beşinci filmidir.

¹⁴ *Dönüş*, 1972’de yönetmenliğini Türkan Şoray’ın, yapımcılığını ise İrfan Ünal’ın yaptığı, senaryosunu Safa Önal’ın yazdığı dram, romantik türü bir sinema filmidir.

¹⁵ Başaran, 2015, s. 166.

tarihi başlangıcından günümüze kadar olan süreçte yapılan toplam sinema filmlerinin oluşturduğu pastada bir dilim olmaktan çok kırıntı olarak kaldığını görmekteyiz.

Her ne kadar Yeşilçam filmleri toplumsal gerçekçilikten uzak ve eleştirel yapıya sahip olamayıp halkın beklentileri ve ticari kaygılar içerisinde filmler üretmiş olsa da, ürettiği filmlerin bir kısmı olan köy filmlerinde komedinin yanı sıra, belki de farkında olmadan ya da üstü kapalı olarak; feodaliteyi ve feodalite-işçi ilişkilerini, toprak ağalarının köylüleri tarım işçisi olarak sömürmesini, haklarını gasp etmesini, onların üzerinde egemenlik kurup özgürlüklerini kısıtlamasını yani sonuçta feodalitenin emekçiler üzerindeki sömürü düzenini eleştirmiş ve beyaz perdeye taşımıştı.

‘‘Sadri Ertem’in¹⁶ ‘‘Çıkrıklar Durunca’’ adlı romanı, dokuma işçilerini anlatmasıyla bu alanda, işçi temalı hikâyelerde, bir ilktir. Reşat Enis’in¹⁷ romanlarında da emekçilerin yaşamları dile getirilir (*Afrodite Buhurdanında Bir Kadın*). Daha sonra Orhan Kemal ve Metin İlkin’in¹⁸ öykülerinde işçi sınıfı ağırlık kazanır. Türkiye’nin sinemacıları 1960 yılına kadar bu alana uzak durmuşlardır. Bu konuda genellikle sansürün ağır baskısı gerekçe olarak öne sürülmüştür. 1955 yılında Kemal Çakuş’un¹⁹ yönettiği *Kara Vadi’nin, maden işçileri üzerine çekilmiş ilk film olduğu söylenir*; ama film gösterime girememiştir. Lütfü Akad ise *Kanun Namına* adlı filmde Tornacı Nazım’ın, *Öldüren Şehir*’de Ustabaşı Ali’nin öykülerini anlatır.’’²⁰

Ülkü Erakalın’ın *Uzakta Kal Sevgilim*’inde (1965) bir tersane işçisinin aşk hikâyesi işlenir. Tarık Dursun K.’nin *Kelebekler Çift Uçar* (1964) adlı filminde de dokuma fabrikasında işçi olan bir kadın kahraman dikkati çeker ama anlatılan aşk hikâyeleri ve cinayetle süslü gereksiz bir entrikadır. Ümit Utku’nun *Fabrikanın Gülü* (1964) başkahramanı işçi olan filmlerin Nuri Sesigüzel’in türküleriyle süslü en yoz örneğidir. Ertem Göreç’in *Ayrılan Yollar*’ı (1964) da işçi sorunlarına değinmiş sayılmaz. (...) Metin Erksan’ın *Sevmek Zamanı*’nın (1966) kahramanı da boyama işçisidir. (...) Yine Erksan’ın *Yılın Kadını Değil* (1969) filminde ise fabrikada gece vardiyasında çalışan bir anne ile gündüz çalışan kızı işçi kahramanlar olarak dikkat çekerler.²¹

1960’lı yıllarda çekilen bazı filmlerde işçilere ve fabrika sahnelerine yer verilmeye başlanmıştır. 1963’de işçilere grev hakkı resmen tanınmış ama filmlerdeki grev sahnelerine sansür kurulu izin vermemiştir. 1963’te çekilen *Karanlıkta Uyananlar* adlı film bin bir güçlkle gösterime girmeyi başarır. *Senarist Vedat Türkali bu filmde işçi sınıfının ilk kez perdeye yansımaları sağlamıştır*. Daha önce yazdığı senaryolarda da işçilere yer veren Türkali; *Otobüs Yolcuları*’nda belediye otobüsü şoförünü kahraman yapmış, *Şehirdeki Yabancı*’da ise Zonguldak maden işçilerinin sorunlarına eğilmiştir. 1977’de yazdığı *Güneşli Bataklık*’ta bir fabrikada yaşanan sendikalaşma olgusunu anlatan Türkali, bu alanda öncülüğü kimseye bırakmamıştır.²²

¹⁶ **Sadri Etem Ertem** (d. 1898 İstanbul - ö. 13 Kasım 1943 Ankara), Türk siyasetçi ve yazar. [Öykü](#) ve [romanlarıyla](#) tanınır.

¹⁷ **Reşat Enis Aygen**, Türk yazar. Ünlü şairimiz [Nazım Hikmet](#) tarafından ‘‘Türk edebiyatının temel taşı.’’ olarak takdir edilen [Afrodite Buhurdanında Bir Kadın](#) (1939), genel ahlaka aykırı olduğu iddiasıyla basıldıktan kısa bir süre sonra toplatılmıştır. Bu eserinde yazar, çalışan ve yoksul bir kadının yaşadığı çifte sömürüyü çarpıcı bir şekilde tasvir etmiştir.

¹⁸ **Metin İlkin**, Türk öykü ve hikaye yazarı. Doğum: 22 Şubat 1932, Zonguldak. Ölüm: 07 Şubat 1998, İstanbul.

¹⁹ **Kemal Çakuş**, Türk yönetmen. D. 27 Mayıs 1903 – İstanbul, ö. 29 Kasım 1974 - Muğla, Bodrum.

²⁰ Başaran, 2015, s. 210.

²¹ Başaran, 2015, s. 169-170.

²² Başaran, 2015, s. 211.

1960'lardan sonra, sansürün de izin verdiği ölçüde, işçi ve işçi hikâyelerine eğilmeye ve bu hikayeleri senaryolaştırmaya başlayan Türk sinemasının bu alandaki en büyük iki başarılı ve öncü yönetmenin Vedat Türkali ve Lütfü Akad olduğu görülmektedir.

“Atıf Yılmaz’ın 1966’da çektiği *Toprağın Kanı*’nda Batman Rafinerisini fon olarak kullanmış, 1984’te yönettiği *Bir Yudum Sevgi*’de kahramanlarını fabrika işçilerinden seçmiş ama onların cinsel yaşamlarını anlatmayı yeğlemiştir.”²³

“Duygu Sağıroğlu²⁴, ilk filmi *Bitmeyen Yol*’da köyden kente göçen ve amelelik yapan altı arkadaşı çok çarpıcı sahnelerle perdeye yansıtmış ama arkasını getirememiştir. Ertem Göreç, *Yiğit Yaralı Olur*’da Yılmaz Güney’i fabrika işçisi yapmış ama film vurdulu kırdılı bir polisiye olmaktan öteye gidememiştir. Yılmaz Güney *Umut*’ta faytoncuların direnişine yer vermiş, *Baba*’da işçi olarak Almanya’ya gitmek isteyen Cemal’i canlandırmış, Şerif Gören’in tamamladığı *Endişe*’de pamuk işçilerinin sorunlarına eğilmiş, Zeki Ökten’in²⁵ yönettiği *Düşman*’da işçi İsmail’in öyküsünü anlatmıştır. Güney’in *Bir Gün Mutlaka* adlı senaryosu Bilge Olgaç²⁶ tarafından sinemaya uyarlanmış, fabrika işçisi Akif’in yaşamı perdeye yansıtılmıştır. Halit Refiğ 1977’de çektiği *Yaşam Kavgası*’nda, kahramanı maden işçisi olan bir öykü anlatmayı denemiştir.”²⁷

Lütfü Akad, *Gelin-Düğün-Diyet* üçlemesiyle hem köyden kente göçün ailede yaşanan sarsıntılarını hem de fabrika ve sendika sorunlarını geçekçi bir biçimde öykülemiş ve seyirciye sunmuştur.²⁸ Akad’ın kadınları önde gider; Akad’ın üçlemelerinde, sınıf bilincine ilk ulaşan, gerçekleri ilk önce kavrayıp diğerlerine aktarmaya çalışan, kendisini başkaları için feda edebilen hep kadın kahramandır. Sanırım bunun kökenleri için dönemin kendisine bakmak gerekecektir. 1950’lerde başlayan iç göç, işçileşme, yaşam zorlukları, ekonomik sıkıntılar ile birlikte kadınlar da kocalarının yanında çalışmaya başlarlar.²⁹

Yavuz Özkan ilk iki filmiyle umut vermiş, *Maden* (1978) ve *Demiryol*’da (1979) kömür madenleri ile sendikalaşmaya odaklanmış ama daha sonra çektiği filmlerde burjuva sınıfını anlatmayı yeğlemiştir. (...) Şerif Gören, *Almanya Acı Vatan*’da göçmen, *Alişan*’da inşaat, *Tomruk*’ta orman işçilerinin öykülerini anlatır. Kadir İnanır da *Ah Gardaşım* adlı filmde orman işçilerini konu edinmiştir. 1980’de Sinan Çetin ilk uzun metrajlı filmi olan *Sabah*’ta maden işçilerini konu edinmiştir. Filmin sansürle savaşımı tam üç yıl sürmüş nihayet *Bir Günün Hikâyesi* adıyla gösterime girebilmiştir. Muzaffer Hiçdurmaz³⁰ ilk filmi *Çark*’ta (1987) sendikacılık yüzünden deri fabrikasından atılan dört arkadaşın öyküsünü anlatmıştır. Faik Ahmet Akıncı³¹; 1994’te *İş*, 1996’da *Ekmek* adlarında iki filmle işçi sınıfının sorunlarına değinmiştir. Erden Kıral, Orhan Kemal’in *Bereketli Topraklar Üzerinde* adlı romanından uyarladığı filmde Çukurova’daki pamuk işçilerini başarıyla perdeye aktarmıştır. *Vicdan*’da ise kahramanlarının işçi olması pek inandırıcı bulunmamıştır. Son filmi *Yük*’te maden ocağında çalışan işçileri konu edinmiştir.³²

İşçi ve sendika olgularının birbirine sıkı sıkıya bağlı olması gereken çoğu filmde; sadece işçiye ve onun ekonomik sorunlarına değinilmiş, sınıf mücadelesi yerine yaşam mücadelesi ve işçinin karşılaştığı ekonomik zorlukların beyaz perdeye yansıtılması tercih edilmiştir.

²³ Başaran, 2015, s. 211.

²⁴ *Duygu Sağıroğlu*, (D. 1932, Trabzon), Türk senarist, film yönetmeni.

²⁵ *Zeki Ökten*, (D. 4 Ağustos 1941, İstanbul - ö. 19 Aralık 2009 İstanbul), Türk yönetmen.

²⁶ *Bilge Olgaç*, (D. 1940 - Kırklareli, ö. 3 Mart 1994 - İstanbul), Sinema yönetmeni, senarist.

²⁷ Başaran, 2015, s. 211.

²⁸ Başaran, 2015, s. 211.

²⁹ Başaran, 2015, s. 191.

³⁰ *Muzaffer Hiçdurmaz*, Türk yönetmen, d. 1944 Eskişehir.

³¹ *Faik Ahmet Akıncı*, Türk yönetmen, d. 1956 Trabzon.

³² Başaran, 2015, s. 212.

İşçi sınıfı yazarı Orhan Kemal'in Adana'da bir fabrika üzerine kurguladığı *Murtaza* adlı roman iki kez filme uyarlanmış; ilkin Tunç Başaran³³ (1965), ikincisini Ali Özgentürk³⁴ (1984) yönetmiştir. Ömer Uğur³⁵, *Eve Dönüş* filminde 12 Eylül darbesinden nasibini alan bilinçsiz bir fabrika işçisinin öyküsünü anlatmıştır. Ertem Eğilmez, çektiği güldürü filmlerinde işçilere ve ustalara zaman zaman yer vermiş; *Oh Olsun* adlı masal filminde fabrikatör oğlu ile ustabaşı kızının aşkını pek suya sabuna dokunmadan anlatmayı başarmıştır.³⁶

Yeşilçam filmlerinde ise işçi/işçi sınıfı temalarına yaklaşım dramatize bir yöntemle sunulmuş; genellikle yoksul ve zenginden oluşan iki uç karakter ya da topluma yer verilmiş ve bu iki uç arasındaki mücadelelere aşk hikâyeleri de sıkıştırılarak sinemalaştırılmıştır. Bu dramatize aşk hikâyeleri işçi / işçi sınıfı temalarını gölgede bırakmış ve bu temalar filmin geneli ele alınacak olursa yan temalar olarak kalmıştır.

“Bir îma ile geçiştirme sineması olarak Yeşilçam, sınıf meselesinin zaman zaman görünür olabildiği, çatışmanın doğrudan olmayan yansımalar üzerinden tasvir edildiği, hatta çoğu zaman karikatürleştirildiği ama çatışmanın asla deneyimlenmediği; herkes el ele tutuşunca hayatın bayram olduğu coşkulu bir hissiyatla tatlıya bağlandığı bir sinemadır. (...) Ağalar, beyler, marabalar, köylüler, köyden kente gelen yoksullarla İstanbul'un zengin konaklarında büyüyen ama yoksul ya da gücünü yitirmişler ve yeni zenginler, hoppa şımarık kızlar, züppe oğlanlar ve alafrangalarla adı konmamış bir burjuvazinin arzı endam ettiği ilginç sınıf temsilleri üzerinden yürüyen anlatılarla karşılaşırız. Öykünün ana karakterlerinin işçi ve işveren olduğu dramatik çatışmanın ayaklarının bu karşıtlıktan beslendiği durumlarda bile hem karşıtlık hem çatışma hem de karakterlerin bu öykü dünyasının içinde konumlanışları, başka dramatik unsurlarla hızla kapatılarak ve mesele odaktan hızla uzaklaştırılarak verilir. Bu elbette sadece Yeşilçam'a mahsus bir durum değildir. Bütün anlatılarda, sanayileşmiş ve kurumsal sinemalarda ve televizyon dizilerinde karşımıza çıkan bir durumdur.”³⁷

Maden işçileriyle ilgili Metin Kaya'nın³⁸ *Yüz Bin Kişydiler* ve *Derin Çılgılık/263* adlı belgesel film çalışmaları bulunmaktadır. İlki 1990 yılındaki büyük madenci direnişi üzerine, ikincisi ise 1992'de Kozlu'daki grizu patlamasında vefat eden 263 kişinin öyküleri üzerinedir.³⁹

Cumhuriyet döneminde üretilen konulu film sayısı yaklaşık 6300'dür. Doksan yıl içerisinde çekilen bunca film arasında işçi filmlerinin sayısı 35'i bulmaz. Bir başka deyişle üretilen her 200 filmde yalnızca bir tanesinin ana konusu işçiler üzerinedir.⁴⁰

Ülkemiz sinemasında ana teması işçi olan filmlere nadir rastlamamızın sebepleri üzerinde duracak olursak; sansürün dolaylı ya da doğrudan etkisini, ticari kaygılar doğrultusunda ve halkın çoğunluğunun tercihlerine göre temalar seçilmesini, Türk sinemasının profesyonelleşmesinin ve olgunlaşmasının 2000'li yıllar gibi geç bir evreye kadar mümkün olmayışını, toplumsal gerçekçilik ve eleştirel filmlere fon sağlayabilecek yapımcıların ülkemizde çok az olmasını sayabiliriz.

³³ *Tunç Başaran*, Türk yönetmen, d. 1 Ekim 1938, İstanbul.

³⁴ *Ali Özgentürk*, Türk yönetmen, senarist, d. 4 Kasım 1945, Adana.

³⁵ *Ömer Uğur*, Türk yönetmen, senarist, oyuncu, d. 1954, Tokat.

³⁶ Başaran, 2015, s. 212.

³⁷ Başaran, 2015, s. 226-227.

³⁸ *Metin Kaya*, Türk yönetmen, belgesel fotoğrafçısı, d. 1962 Zonguldak.

³⁹ Başaran, 2015, s. 213.

⁴⁰ Başaran, 2015, s. 213.

Kaynakça

Kitaplar

- ABİSEL, Nilgün, *Türk Sineması Üzerine Yazılar*, İmge Kitabevi, Ankara, 1994.
- AKAD, Lütfi, *Yönetmenlerimizle Söyleşiler*, Videosinema, İletişim Yayınları, sayı:5, 1984.
- BAŞARAN, Funda, *İşçi Filmleri, Öteki 'Sinemalar'*, Yordam Kitap: 235, İstanbul, 2015.
- DALDAL, Aslı, *1960 Darbesi ve Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçilik*, Homer Kitabevi, İstanbul, 2005.
- DORSAY, Atilla, *12 Eylül Yılları ve Sinemamız*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2000.
- DORSAY, Atilla, *Sinemamızda Çöküş ve Rönesans Yılları*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004.
- DORSAY, Atilla, *Sinemamızda Değişim Rüzgarları*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011.
- EVREN, Burçak, *İlk Türk Filmleri*, Es Yayınları, İstanbul, 2006.
- HAKAN, Fikret, *Türk Sinema Tarihi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2008.
- KARA, Mesut, *Sinema ve 12 Eylül*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2012.
- ÖZÖN, Nijat, *1895-1966 Türk Sineması Kronolojisi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1968.
- REFİĞ, Halit vd., *BİYOĞRAFYA 6-Türk Sinemasında Yönetmenler*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2006.
- ZÜRCHER, Eric Jan, *Turkey: A Modern History* (Çeviri: Yasemin Gönen), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1996.

Filmler

- 14 NUMARA, Yapım: Hakan Film, Yönetmen: Sinan Çetin, 1980.
- ALMANYA ACI VATAN, Yapım: Fatoş Film, Yönetmen: Şerif Gören, 1979.
- ATEŞTEN GÖMLEK, Yapım, Kemal Film, Yönetmen: Muhsin Ertuğrul, 1923.
- BEREKETLİ TOPRAKLAR ÜZERİNDE, Yapım: Irmak Film, Yönetmen: Erden Kıral, 1979.
- BİR GÜNÜN HİKAYESİ, Yapım: Sebahattin Çetin, Yönetmen: Sinan Çetin, 1983.
- BİRLEŞEN GÖNÜLLER, Yapım: Ser Film, Yönetmen: Hasan Kıracı, 2015.
- BİTMEYEN YOL, Yapım: Gen – Ar Film, Yönetmen, Duygu Sağıroğlu, 1965.
- ÇARK, Yapım: Sungur Esen – Kaya Ererez – İbrahim Mertoğlu, Yönetmen: Muzaffer Hiçdurmaz, 1987.
- DEMİRYOL, Yapım: Yavuz Özkan, Yönetmen: Yavuz Özkan, 1979.
- DİYET, Yapım: Erman Film, Yönetmen: Lütfi Ömer Akad, 1974.
- DÜŞMAN, Yapım: Güney Film, Yönetmen: Zeki Ökten, 1979.
- ENDİŞE, Yapım: Güney Film, Yönetmen: Şerif Gören, 1974.
- GÜL HASAN, Yapım: Türk – İsveç Ortak Yapımı, Yönetmen: Tuncel Kurtiz, 1980.
- KARA SEVDALI BULUT, Yapım: Kinomozaik, Yönetmen: Muammer Özer, 1987.
- KARANLIKTA UYANANLAR, Yapım: Filmö Ltd., Yönetmen: Ertem Göreç, 1964.
- KİBAR FEYZO, Yapım: Arzu Film, Yönetmen: Atıf Yılmaz, 1978.

MADEN, Yapım: Yeşilçam Filmcilik, Yönetmen: Yavuz Özkan, 1978.

SALKIM HANIMIN TANELERİ, Yapım: Cafer Özgül, Yönetmen: Tomris Giritlioğlu, 1999.

ŞEHİRDEKİ YABANCI, Yapım: Nusret İkbâl, Be – Ya Filmcilik, 1962.

YARA, Yapım: Halk Film, Yönetmen: Seyfi Havaeri, 1947.

YÜK; Yapım: Avni Özgürel, Ayfer Özgürel, Belgin Baştürk, Yönetmen: Erden Kıral, 2012.